

**Bogusław Pacek, *Wojna hybrydowa na Ukrainie*,
Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2018, ss. 248
(Tomasz Szyszlak)**

Na przestrzeni ostatnich kilku lat na polskim rynku wydawniczym ukazało się kilkanaście pozycji naukowych traktujących o wojnie hybrydowej na Ukrainie. Ich autorzy od lat zajmują się problematyką naszego południowo-wschodniego sąsiada, a zainteresowanie zjawiskiem wojny hybrydowej stanowi naturalną konsekwencję badań nad aktualnymi przemianami sytuacji społeczno-politycznej na Ukrainie. W tym miejscu należy wymienić monografię Olgi i Sergiusza Wasiutów¹, pracę zbiorową pod redakcją Walentego Baluka i Mykoły Doroszki², a także dwie monografie wieloautorskie pod redakcją Bogusława Packa³ lub współredakcją z Julią Grochocką⁴, będące pokłosiem międzynarodowej konferencji naukowej „Wojna hybrydowa na Ukrainie. Wnioski i rekomendacje dla Europy i świata” w Piotrkowie Trybunalskim 23-24 XI 2016 r., w której miałem okazję czynnie uczestniczyć.

Książka Bogusława Packa z jednej strony wpisuje się w ten kanon, z drugiej strony wyróżnia się na tle dotychczasowych publikacji. Bogusław Pacek – poprzednik naszego nieodżałowanego kolegi z Zakładu Studiów nad Bezpieczeństwem, dra Mirosława Rozmusa, na stanowisku komendanta głównego Żandarmerii Wojskowej – od wielu lat związany jest z problematyką ukraińską. We wrześniu 2014 r., będąc radcą ministra obrony narodowej Tomasza Siemoniaka, został nominowany przez Sojusz Północnoatlantycki na doradcę ds. reformy wojskowego systemu edukacyjnego Ukrainy. Ponadto współkierował zespołem badawczym w ramach programu NATO Defence Education Enhancement Program, do zadań którego – za wiedzą i zgodą władz ukraińskich – poza analizą literatury przedmiotu i dokumentów dotyczących konfliktu, należało przeprowadzenie 122 wywiadów eksperckich z uczestnikami działań na Krymie i w Donbasie.

¹ O. Wasiuta, S. Wasiuta, *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*, Kraków 2017, ss. 424.

² *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie w latach 2014-2016*, red. W. Baluk, M. Doroszko, Lublin 2017, ss. 278.

³ *Hybrid Warfare in Ukraine. Outcomes and Recommendations for Europe and the World*, ed. B. Pacek, b.d. i m.w., ss. 206.

⁴ *Konflikt hybrydowy na Ukrainie. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, red. B. Pacek, J.A. Grochocka, Piotrków Trybunalski 2017, ss. 314; *Wojna hybrydowa na Ukrainie. Wnioski i rekomendacje dla Europy i świata*, red. B. Pacek, J.A. Grochocka, Piotrków Trybunalski 2017, ss. 324.

W rozdziale pierwszym Autor rozważa teoretyczne aspekty wojny hybrydowej, przywołując konceptualistów rosyjskich (W. Gierasimow, N. Komlewa, A. Manojło, A. Bartosz), a także spoza Rosji. Powyższe kwestie zajmowały również polskich badaczy, o których Bogusław Pacek wspomina w następującej kolejności: B. Balcerowicz, S. Koziej, M. Madej, A. Gruszcak, M. Wojnowski. Na zakończenie tej części pracy Autor przytacza dokumenty Sojuszu Północnoatlantyckiego, dotyczące interesującego nas zjawiska. W podsumowaniu pojawia się trafna ocena, że jak dotąd nie powstała powszechnie uznana na gruncie międzynarodowym przez teoretyków i praktyków definicja wojny hybrydowej, zaś każda nowa teoria prowadzi do debaty na temat potrzeby używania tego terminu. Autor nie wskazuje, którą definicję uważa za najlepszą, ale wyszczególnia cechy wojny hybrydowej.

Kolejne dwa rozdziały monografii poświęcono odpowiednio wojnie na Krymie oraz wojnie w Donbasie. W zdecydowanej części ograniczają się one do dobrze opracowanych i udokumentowanych kalendarium konfliktów u naszego południowo-wschodniego sąsiada. Dostrzeżono pewne publicystyczne sformułowania, np. o przekazaniu Krymu Ukrainie na mocy decyzji Nikity Chruszczowa (s. 29).

Rozdział czwarty zawiera omówienie wyników badań prowadzonych przez Autora i pod jego kierunkiem, które miały na celu uzasadnienie hybrydowego charakteru działań Rosji przeciwko Ukrainie. Niestety w dużej części brak jest przypisów, zaś w treści – konkretnych dat, co nie do końca umożliwia weryfikację informacji podanych przez Bogusława Packa. Na s. 73 oraz 80-82 Autor pisze o policji, której w tym czasie na Ukrainie nie było. Narodowa Policja Ukrainy powstała dopiero w drugiej połowie 2015 r. w wyniku przekształceń milicji. Nie do końca poprawnie przetłumaczono nazwę służby odpowiedzialnej za kontrolę granic, gdyż powinno być „Państwowa Służba Graniczna Ukrainy”, jest zaś „Państwowa Straż Graniczna Ukrainy” (s. 87).

W przedostatniej części pracy Bogusław Pacek przedstawia wnioski z prowadzonych przez siebie badań w latach 2014-2016. Dochodzi do stwierdzenia, że pojęcie „wojna hybrydowa” jest najlepszym określeniem dla konfliktu na Ukrainie. Nie mniej proponuje, aby rozszerzyć definicję zjawiska, gdyż najbardziej popularne i powszechnie znane nie obejmują wszystkich istotnych elementów (s. 111):

(...) wojna hybrydowa to konflikt militarny prowadzony z udziałem państw, organizacji międzynarodowych, grup narodowych i społecznych, przy użyciu dostępnych środków walki (od bardzo tradycyjnych po najnowocześniejsze), z udziałem żołnierzy i osób cywilnych, rozpoczynany po ogłoszeniu wojny lub bez jej ogłoszenia, prowadzony z zastosowaniem środków przewidzianych prawem lub z pogwałceniem prawa, przy znacznym udziale środków niemilitarnych, ze stosowaniem na szeroką skalę działań ekonomiczno-gospodarczych, politycznych, informacyjno-propagandowych, o różnych i zmieniających się obiektach ataku (państwa, społeczeństwa, organizacje, narody), zmierzający do pokonania strony przeciwnej lub wymuszenia na niej pożądanego działania (zachowania).

W końcu ostatni rozdział monografii, największy (s. 113-228), niezmiernie ciekawy, gdyż zawiera mniej lub bardziej okrojone fragmenty wywiadów z 61 wojskowymi walczącymi w latach 2014-2016 w Donbasie. Byli to głównie oficerowie, w znacznej części sztabowcy, którzy z Autorem recenzowanej monografii dzielili się swoimi spostrzeżeniami na temat działań zbrojnych prowadzonych w tym czasie na wschodzie Ukrainy. Opowiadali o nieprzygotowaniu armii nie tylko do wojny hybrydowej, ale również tej w tradycyjnym wydaniu, będącego efektem wieloletnich zaniedbań, udziale Rosjan w działaniach po stronie separatystów. Z opinii weteranów przebrzmiewa wizja braku realnych szans na zakończenie konfliktu, pogodzenie się z utratą przez Ukrainę Krymu, ale również postępujący proces profesjonalizacji armii. Władze w Kijowie nazwały wojnę w Donbasie eufemistycznie „ATO”, tj. operacja antyterrorystyczna, w związku z czym za jej prowadzenie powinna być odpowiedzialna Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, gdy tymczasem wykorzystuje się w niej siły zbrojne.

Rekapitułując, ze względu na swój wielowymiarowy charakter monografia Bogusława Packa spełnia kryteria publikacji naukowej, ale również w jakiejś części popularnonaukowej. Z tego też względu jej odbiorcami mogą być zarówno profesjonalści, a więc wschodnioznawcy, ukrainoznawcy, eksperci ds. bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego, naukowcy i studenci, ale także każdy zainteresowany problematyką wojny hybrydowej w ogóle, jak i na Ukrainie w szczególności.